

## **ЗОСИМОВИЧ О.Ю.**

старший викладач кафедри спеціальних історичних дисциплін та правознавства ЖДУ ім. І. Франка, м. Житомир, Україна

## **ПРАВОВИЙ ТА ПРОФЕСІЙНИЙ СТАТУС АДВОКАТІВ ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ НА ПОЧАТКУ ХІХ СТ..**

Інститут адвокатури в Україні має багатолітні традиції та досвід. Тому є важливим та актуальним дослідження процесу виникнення та становлення його основних засад, вбачається цікавим дослідити процес формування та еволюцію норм, закріплених у Магдебурзькому праві та Литовських статутах і запозичення цих норм російським законодавством кінця ХУІІІ – початку ХІХ ст.

У Волинській губернії, як і інших губерніях Правобережної України наявність захисників в суді була обов'язковою до 1840 р. Адвокати виконували свої професійні обов'язки в повітових, магістратських, головних судах. Законодавчо вимоги на посаду захисника в суді були оформлені ще за часів Речі Посполитої Литовськими Статутами, Магдебурзьким правом, Сеймовими постановами (Конституціями) 1726 та 1764 років. Починаючи з Другого Статуту було юридично оформлене право кожної людини вимагати прокуратора. Суд повинен був «йому з вряду прокуратора дати і наказати прокуратору від його імені мовити і справу його вести» [1, с. 311]. Статuti не регламентували повноваження прокураторів (тогочасна назва адвокатів), але детально вказували вимоги до тих, хто мав виконувати їх обов'язки. Захисником в суді могла бути людина, яка мала нерухомість у Великому князівстві Литовському, а у випадку відстоювання честі, прокуратором міг бути і чужеземець. Другий Статут перераховував тих осіб, яким було заборонено займатися прокураторською діяльністю. Це – судді, підсудки,

судові писарі, духовні особи. Третій статут підтвердив цей список, і уточнив: «в тих повітах, де вони самі є судом» [2, с. 456].

Третій Статут в статті 57 зазначав, що бідній людині адвокат надавався безкоштовно, і у випадку, якщо він відмовлявся від справи, то йому не дозволялось виступати в цьому суді з інших справ [2, с. 457].

Відповідальність адвоката за чесне ведення справи для своєї сторони за Литовськими Статутами була дуже високою. Його зрада або передача інформації, що потягла за собою збитки каралася втратою честі для шляхтича або втратою життя для іншої особи [1, с. 312-313]. Крім того смертю каралася підrobка документів та печатки підзахисної сторони та дії адвоката, на які його сторона не уповноважувала і такі, що потягли за собою втрати для вказаної сторони [1, с. 313].

В Магдебурзькому праві також були зазначені вимоги до прокураторів. За статтею 63 «Зерцала саксонів» адвокатською діяльністю заборонялось займатися людям розумово відсталим, неповнолітнім (до 21 року), священикам, еретикам, євреям, людям, які відбували покарання [3, с. 30]. Магдебурзьким правом була введена присяга прокураторів. Прокуратори давали присягу щиро, вірно, старанно, повністю без зволікань і без умислу множення суперечностей виконувати свою прокураторську функцію, діяти в інтересах сторони, яку вони представляють, давати поради і тримати всю інформацію та матеріали у справі в таємниці» [4, с. 126].

В Магдебурзькому праві, так само як і в Литовських Статутах, існувало правило безкоштовного надання адвокатських послуг урядом тим особам, які мали бажання його найняти, але не мали коштів або можливості знайти його. Стаття 62 «Зерцала саксонів» свідчив про те, що у випадку відмови прокуратора надати допомогу в суді бідним людям він зазнавав урядового покарання – заборони займатися адвокатською діяльністю [3, с. 31-32]. Розглядалися випадки, коли адвокат міг відмовитися від ведення справи: коли він змушений був виступати проти свого родича або бути захисником свого недруга. Джерела магдебурзького права визначають умови покарання адвокатів за недобросовісне ведення справи. За залишення справи і перехід до захисту противної сторони прокуратору відрізали язик. За програму через недбалість справу він сплачував збитки, або потрапляв до в'язниці. Якщо він не з'явився на суд, не попередивши про це підзахисного і не вказавши причини, то компенсував всі збитки та підлягав катуванню різками біля міського стовпа, після чого його виганяли з міста. Було і більш суворе покарання, а саме встановлювалось, що кожен прокуратор, який несумлінно виконував свої функції, зловживав своїми повноваженнями і непрофесійно діяв, карався смертною карою, що узгоджується з нормами Литовських статутів [4, с. 126].

Отже, польсько-литовське законодавство заклало основи законодавчого оформлення професійного та правового статусу адвокатів.

Наприкінці XVIII ст. російський уряд, підсумував основні положення цих документів та оформив перелік професійних, соціальних та моральних вимог, що ставилися до захисника в суді у власному законодавстві. У Доповіді Правлячого Сенату «О выборах адвокатов в Литовской губернии...» [5], чинність якої була поширена на губернії Правобережної України Думкою Державної Ради від 17 вересня 1811 року [6], вказувалося, що адвокатом міг бути спадковий дворянином, який мав нерухомість, ні в якому ганебному вчинку не звинувачений і такий, що склав присягу. Також правозахисники повинні були мати свідоцтво про навчання у школі та мати практичний стаж, тобто декілька років працювати у судочинстві чи судовій канцелярії під наглядом фахівців. Адвокат Головного суду мав пропрацювати 6 років в судах нижчої інстанції і мати професійні рекомендації, хорошу поведінку та певну кількість справ, які закінчилися миром.

Російське законодавство визначило також підстави для звільнення з посади адвоката. 1. Якщо адвокат підговорить когось розпочати несправедливу справу. 2. Якщо буде безвідповідально відноситися до своїх обов'язків. 3. Якщо зрадить свого довірителя. 4. Якщо вступить у зговір з своїм довірителем з тим, щоб виграти справу та мати відсоток від прибутку. 5. Буде виступати під чужим ім'ям. 6. Буде безпідставно затягувати слухання справи. 7. З'явиться перед судом п'яним, або проводитиме час у пияцтві, чим затягуватиме розгляд справи. 8. Буде грати в карти або вчинять аморальні дії. 9. Якщо буде доведено, що він брав хабарі або надвисоку плату за свою роботу. 10. Буде звинувачений у кримінальній справі. 11. Під час каденцій (судової сесії) відлучиться без відома суду. 12. Знехтує рішенням суду про передачу йому справи бідних або сиріт.

Щодо оплати праці адвокатів, то в «Доповіді...» зазначалось, що вона не повинна бути надмірною, і якщо захисник почне вимагати невинувато високої суми і через це не візьметься за ведення справи, то його суд повинен звільнити з посади.

Документ регламентував і діяльність міських адвокатів, які обов'язково повинні були мати в місті власний будинок, торгову лавку, або іншу нерухомість, знати міське право і виконувати правила для земських та повітових адвокатів.

Відповідно до Наказу 1811 р. при судах встановлювалась постійна кількість штатних адвокатів: в Головних судах повинно бути по 12 адвокатів, в повітових – по 10 адвокатів, в Магістратах – по 5 адвокатів, в консисторіях – по 6 адвокатів [6]. Адвокатів обиралися членами судів шляхом голосування.

Отже, литовсько-польське, а згодом, російське законодавство встановлювало норми, що регламентували правовий та професійний статус адвокатів. Адвокатом на початку XIX ст. міг бути дворянин, що мав власність в повіті чи місті, освіту, практичний досвід роботи в суді, який надав певні документи та пройшов вибори на посаду. В законах також чітко визначалися вимоги до професійної діяльності адвокатів, умови покарань за непрофесійне

ведення справи, службові зловживання, зраду довірительів тощо. В цілому, можна говорити про існування в зазначений період на Правобережній Україні і Волинській губернії, зокрема, сформованого інституту адвокатури.

### **Список використаних джерел:**

1. Статути Великого князівства Литовського: У 3-х томах. – Том II. Статут Великого князівства Литовського 1566 року / За ред. С.Ківалова, П.Музиченка, А.Панькова. – Одеса: Юридична література, 2003. – 560 с.

2. Статути Великого князівства Литовського: У 3-х томах. – Том III. Статут Великого князівства Литовського 1588 року: У 2 кн. – Кн. 2 / За ред. С.Ківалова, П.Музиченка, А.Панькова. – Одеса: Юридична література, 2004. – 568 с.

3. Сурков Д. Історія становлення інституту адвокатури в Україні протягом XVI ст.. / Дмитро Сурков. - Б.м., Б.д., 37с.

4. Святоцька В. Адвокатура України за магдебурзьким правом /Вікторія Святоцька // Право України, 2006, № 7, с. 125-130

5. О выборах адвокатов в Литовской губернии, об отрешении их от должности и о предоставлении всякой тяжущейся стороне призводит дело свое и без адвоката // Полное Собрание Законов Российской Империи, 1797, Собрание 1, Т. XXIV, с. 817-820, №18266.

6. О распространении постановленных для Литовской губернии правил об адвокатах на прочие от Польши присоединенные губернии // Полное Собрание Законов Российской Империи, 1811, Собрание 1, Т. XXXI, с. 845, № 24778.